

Explorem el temple medieval de l'església de Sant Salvador de la Mussara

L'església de la Mussara és potser l'edifici més significatiu de l'antic poble i un element de referència no només del municipi de Vilaplana sinó també de la comarca i de les muntanyes de Prades. En coneixem prou bé la seva història? Una **nova actuació arqueològica**, finançada per l'Ajuntament de Vilaplana gràcies a una subvenció de la Diputació de Tarragona, ha posat en descobert l'antic absis i altres elements d'una antiga església medieval, als fonaments de l'actual església de Sant Salvador de la Mussara.

Parlem amb **Josep Maria Puche**, l'investigador de l'ICAC que, juntament amb **Jordi López i Iván Fernández**, ha dirigit el projecte d'actuació arqueològica.

Hi ha dues esglésies, a la Mussara?

No ben bé! L'església avui dia visible és una construcció d'arrels neoclàssiques que data dels segles XVIII-XIX. Però no ve del no-res. Hi ha referències documentals de l'existència d'una església parroquial ja en el 1191. Sense cap mena de dubte aquest temple medieval es situava en el mateix lloc de l'actual i va ser destruït per a construir la nova església.

Això era una pràctica habitual?

De fet, sí. Al segle XVIII, en un context de fort creixement de població motivat especialment pel cultiu i la comercialització de vi, molts pobles es van veure amb la necessitat d'ampliar les seves esglésies. Seguint una tònica d'estalvi de recursos i esforços, el més habitual era

enderrocar les esglésies parroquials romàniques per construir-ne de noves, més àmplies i més grans, a sobre. A la Mussara i la resta de la muntanya no es conreava vinya, però el poble es beneficiava, de forma indirecta, de la riquesa de la plana.

Què té d'especial, doncs, el cas de la Mussara?

El més habitual era enderrocar les esglésies parroquials romàniques per construir-ne de noves, però a la Mussara es van reaprofitar i conservar diversos elements

La Mussara és, ara per ara, un dels pocs casos on és factible veure aquest fenomen històric en les contrades. Durant la construcció del nou temple es van reaprofitar i conservar diversos elements que ens permeten fer una aproximació a com deuria ser el temple medieval. A les comarques tarragonines es conserven escassos exemples d'esglésies parroquials romàniques ja que, com hem comentat, la major part van ser totalment destruïdes en construir les noves.

Quins elements medievals podem observar?

El temple primitiu de Sant Salvador era força més petit que l'actual i tenia una orientació canònica est-oest, amb l'altar mirant cap a orient. La construcció de l'església moderna va comportar una rotació de l'edifici de 90 °C, de manera que ara l'església té una orientació nord-sud.

Les restes actualment visibles són:

- La façana occidental, que es conserva sencera i està integrada dins el mur lateral de l'església actual i és perfectament visible des de l'exterior.
- L'arc de les cruixies de la nau de l'església, situat al mur oriental del temple modern. Presenta un arc apuntat fet de carreus ben escairats.
- El campanar, que està incorporat al campanar actual en comptes de situar-se al seu

exterior, com és habitual. Amb les reformes del segle XIX es coronaria amb un cos superior.

- A l'antic cementiri s'aprecia l'arrancada del mur meridional de l'absis en el lateral oriental de l'església actual, just a l'alçada del possible arc triomfal.

Quines conclusions en traieu?

Aquestes restes ens indiquen que la primitiva església estaria constituïda per una sola nau rectangular d'una amplada de 5 metres i una longitud superior als 17 metres més l'absis;

unes dimensions més grans del que ens pensàvem a l'inici de l'actuació. La coberta era probablement de fusta i es recolzava sobre arcs diafragma, dels quals només en resta un. La porta s'obriria a la façana meridional, segurament en el mateix lloc on hi ha l'actual, i el campanar de cadireta coronava la façana de ponent.

Per la tipologia de la construcció, podríem datar-la en un període comprès entre els segles XII i XV, amb la possibilitat d'algunes reformes posteriors. Precisament, és aquesta darrera data la que s'atribueix a la imatge de la Mare de Déu del Patrocini, ara conservada al Museu de Reus.

En quin estat de conservació es troba, el conjunt?

Malgrat el seu estat semiderruït, l'església de Sant Salvador de la Mussara té la consideració de Bé Cultural d'Interès Local (BCIL). Els darrers anys s'hi han dut a terme diverses actuacions amb la intenció de valoritzar el valor patrimonial de l'antic poble de la Mussara. L'última d'elles ha estat una actuació d'urgència per apuntalar l'església de Sant Salvador i evitar la seva ensulsiada definitiva.

L'església de Sant Salvador de la Mussara té la consideració de Bé Cultural d'Interès Local (BCIL)

Per part de l'Ajuntament de Vilaplana hi ha la voluntat d'engegar un projecte que pugui consolidar les estructures que en resten -els murs i el campanar- atès que és l'edifici més conegut i ben conservat de l'antic poble.

Intervenir en un edifici històric no és fàcil. Qualsevol actuació que s'hi faci ha de considerar, per força, la seva natura, la seva gènesi i la seva evolució. Aquest treball és el que permet prendre decisions amb fonament i fer possible la conservació i valorització del patrimoni. Si deixem que els trets biogràfics d'un edifici desapareguin, estarem oblidant també el passat d'una comunitat.

La iniciativa prové de l'Ajuntament de Vilaplana?

L'Ajuntament de Vilaplana és el propietari de l'edifici de l'església de Sant Salvador i, com a tal, en tot moment ha mostrat un sincer interès en invertir recursos i esforços en aquesta tasca de conservació del patrimoni. L'actuació no hauria estat possible, no obstant, sense la participació de la Diputació de Tarragona i l'ICAC, l'Institut d'Arqueologia Clàssica. El pressupost s'ha assumit entre els tres ens, amb la finalitat d'obtenir les dades necessàries per a conèixer l'edifici i poder actuar-hi en un futur amb coneixement de causa.

En què ha consistit, la participació de l'ICAC?

La Unitat de Documentació Gràfica de l'ICAC ha dut a terme les tasques d'estudi documental de l'església, la documentació planimètrica de les restes actuals i una excavació arqueològica

D'una banda, l'ICAC ha dut a terme la direcció científica i tècnica de l'actuació, conjuntament amb l'Ajuntament de Vilaplana. D'altra banda, des d'un punt de vista més

tècnic, la Unitat de Documentació Gràfica de l'ICAC ha dut a terme les tasques d'estudi documental de l'església, la documentació planimètrica de les restes actuals i una excavació arqueològica.

Quines eines i tècniques heu fet servir?

L'estudi documental s'ha fet sobretot a partir de la recerca en arxius; concretament, les actes de les visites pastorals i altres referències. En la feina de documentació planimètrica de les restes actuals hi intervenen diverses tècniques. Per exemple, hem fet servir un dron per obtenir imatges aèries a baixa cota i de detall del campanar i de la part conservada de la coberta de l'església. També hem elaborat una planimetria (a escala 1/50) per determinar les estructures medievals que han perdurat. I hem creat un model 3D de l'estat actual de l'església.

Hem creat un model 3D de l'estat actual de l'església

Un model 3D?

Sí, és una tècnica avançada de fotogrametria digital combinada amb escàner làser terrestre. Això ens permet digitalitzar des d'un petit objecte fins a un edifici. És a dir, captem milions de capes de punts de l'objecte i introduïm les dades a l'ordinador per crear-ne una imatge digital en tres dimensions. D'aquesta manera podem veure un edifici en 3D i estudiar les seves propietats geomètriques en profunditat.

Des de la **Unitat de Documentació Gràfica** fa temps que estem aplicant i desenvolupant aquesta metodologia de treball i estem obtenint resultats interessants en emplaçaments com l'església visigoda de Sant Miquel de Terrassa, el circ romà de Tarragona o el jaciment valencià La Vella, a Riba-roja de Túria. Us animo a consultar una mostra d'aquests projectes a la secció de **Patrimoni en 3D** de la pàgina web de l'ICAC.

En quin moment es troben, els treballs?

Les tasques de documentació i excavació ja estan finalitzades. Degut a l'estat ruïnós de

l'edifici, ara com ara no es pot plantejar l'excavació en l'interior del temple si no es fa abans la consolidació de l'edifici. Esperem que els resultats de la nostra actuació contribueixin a fer una valoració fonamentada de futures actuacions que cal a dur a terme, i es tirin endavant nous projectes de restauració i consolidació d'aquest patrimoni tan únic i estimat.

Per aquest motiu, també, estem treballant en la publicació i divulgació dels treballs que hem fet. Volem fer partícip la societat, especialment les comunitats més involucrades emocionalment amb el conjunt de la Mussara, del patrimoni arquitectònic que representa l'església, explicant i mostrant la seva història i evolució.

La nostra voluntat és fer algunes activitats de divulgació i publicar una monografia sobre l'excavació. D'altra banda, publicarem el material gràfic en 3D a la pàgina web de l'ICAC i a altres plataformes en línia d'accés obert.

S'ha fet una primera visita a la Mussara, oi?

S'ha fet una visita guiada el
diumenge 18 de novembre

Si, aquest diumenge 18 de novembre jo mateix vaig fer una visita guiada on vam poder veure les restes de l'antiga església medieval i la seva evolució fins a la construcció moderna. En aquesta ocasió, vam comptar amb la participació de l'alcalde de l'Ajuntament de Vilaplana, en Tomàs Bigorra, i hi van acudir una cinquantena de persones.

Enhorabona per la feina; a l'ICAC, a l'Ajuntament de Vilaplana i a la Diputació de Tarragona. I tant de bo aviat puguem parlar de noves actuacions d'excavació i restauració a la Mussara.